Finansutskottets betänkande 1987/88:5

om den ekonomiska politiken på medellång sikt (prop. 1987/88:36)

FiU
1987/88:5

Sammanfattning

Utskottet redovisar i detta betänkande med utgångspunkt i 1987 års långtidsutredning och proposition 1987/88:36 jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna sin syn på de ekonomiska problemen och den ekonomiska utvecklingen i ett tioårsperspektiv. Utifrån en inledande redovisning av vilka de centrala målen är för den ekonomiska politiken i detta tidsperspektiv diskuteras vilka krav som måste ställas på den ekonomiska politiken. Särskilt uppmärksammas de problem som sammanhänger med löne- och prisbildningen, kapitalbildningen och sparandet samt produktiviteten och effektiviteten i den offentliga sektorn. Inriktningen av den ekonomiska politiken sammanfattas på s. 16.

Företrädarna för moderata samlingspartiet, centern och folkpartiet redovisar i en gemensam reservation sin syn på inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt. En sammanfattning av reservanternas förslag till inriktning av den ekonomiska politiken på medellång sikt ges på s. 20–21.

Till skillnad från övriga partier i utskottet underkänner vänsterpartiet kommunisterna långtidsutredningen som ett underlag för utformningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt. I en reservation redovisas ett alternativ till inriktning av politiken.

Propositionens hemställan

I proposition 1987/88:36 har regeringen (finansdepartementet) – efter föredragning av statsrådet Kjell-Olof Feldt – föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som har förordats i propositionen.

Motionsyrkandena

1987/88:Fi4 av Carl Bildt m.fl. (m), vari yrkas att riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som föreslås i motionen.

1987/88:Fi5 av Bengt Westerberg m.fl. (fp), vari yrkas att riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som förordats i motionen.

1 *Riksdagen 1987/88. 5 saml. Nr 5*

1987/88:Fi6 av Olof Johansson m.fl. (c), vari yrkas att riksdagen beslutar godkänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken på medellång sikt i enlighet med vad som i motionen anförts.

1987/88:Fi7 av Lars Werner m.fl. (vpk), vari yrkas att riksdagen beslutar att godkänna de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som motionen förordar.

Propositionen

I propositionen understryks att full sysselsättning och en jämn fördelning av levnadsstandarden är särskilt viktiga mål för den ekonomiska politiken. Samtidigt betonas att låga pris- och kostnadsstegringar, god tillväxt, balans i de utrikes betalningarna och stabila statsfinanser är mål som måste uppfyllas för att nå de övergripande målen. Därför är det nödvändigt att parallellt ta hänsyn till alla dessa mål då den ekonomiska politiken utformas.

Särskilt viktigt är att pris- och kostnadsstegringen måste hållas nere under de närmaste åren. Den takt som långtidsutredningen 1987 (LU 87) räknar med, ca 3 % årlig ökning av arbetskraftskostnaderna, bör, inte minst mot bakgrund av den låga internationella pris- och lönestegringen, vara ett riktmärke för vad som är önskvärt att uppnå.

Skatte- och avgiftstrycket i ekonomin bör inte öka ytterligare. Huvuddelen av konsumtionsutrymmet under de närmaste åren bör användas till reallöneökningar eller förkortad arbetstid.

Under kommande år riskerar socialförsäkringssystemet att utsättas för påfrestningar även under relativt gynnsamma ekonomiska betingelser. Det torde därför bli oundvikligt att i framtiden förstärka ATP-systemets inkomster. Eventuella höjningar av ATP-avgiften skall emellertid ske inom ramen för ett oförändrat skatte- och avgiftstryck.

Mot denna bakgrund blir det en central uppgift att åstadkomma en god ekonomisk tillväxt, som ger resurser till såväl reallöneökningar som till viktiga sociala utgifter.

Föredraganden betonar att en god ekonomisk tillväxt förutsätter en hög produktivitetstillväxt, vilket i sin tur förutsätter en bra utbildning på alla nivåer samt en väl fungerande ekonomi. En skattereform för att få till stånd ett rättvisare och effektivare skattesystem med lägre skattesatser och bredare skattebaser bör kunna spela en viktig roll i detta sammanhang. Kommande insatser för att förbättra infrastruktur och kommunikationer samt en reformering av jordbrukspolitiken aviseras. Vidare krävs åtgärder inom ett brett fält för att förbättra produktiviteten inom den offentliga sektorn. Nya styr- och beslutsformer bör prövas och utvärderas.

I propositionen framhålls att det inte finns någon nödvändig motsättning mellan strävanden att nå en god ekonomisk tillväxt å ena sidan och en jämn fördelning av levnadsstandarden å den andra. Kampen mot arbetslöshet och inflation är i sig själv ett viktigt bidrag till en jämn fördelning. Den offentliga sektorns service måste på centrala områden – som vård av gamla och sjuka, barnomsorg och skola – förbättras ytterligare under kommande år. Regionalpolitiken måste även framgent vara offensiv och förebyggande. Genom att

använda ekonomiska styrmedel mer i miljöpolitiken kan det bli möjligt att förena en bättre miljö med en god ekonomisk tillväxt.

Motionerna

I *motion Fi4* (m) anförs att de förnyade balansproblem som allt fler rapporter entydigt varnar för visar att de grundläggande problemen i svensk ekonomi inte är lösta. Till de grundläggande och ännu olösta problem som den socialdemokratiska regeringen inte förmått ta itu med hör bl.a.:

- att den alltför snabba kostnadsstegringen består. Devalveringen 1982 innebar ingen lösning på detta problem. I stället sköt den kostnadsproblemen framåt i tiden.
- att Sverige förlorar marknadsandelar även vid oförändrat kostnadsläge. Detta hänger samman med ekonomins bristande förmåga till tillräckligt snabb strukturomvandling.
- att räntenivån är för hög och näringslivets lönsamhet för låg.
- att produktiviteten i den offentliga sektorn är dålig. Med en effektivare tjänsteproduktion i den offentliga sektorn hade skattetrycket kunnat vara 6 procentenheter lägre.

Den kvantitativa analysen i 1987 års långtidsutredning lider, enligt motionärerna, av svåra brister genom att den utgår från ett fortsatt högt skattetryck. I motionen redovisas en alternativ utvecklingsbana för den svenska ekonomin. Den innebär bl.a. att skattetrycket sänks till under 50 % fram till 1995. Arbetet visar att tillväxten kan bli högre samtidigt som balans uppnås såväl i de offentliga finanserna som i utrikesaffärerna.

I motionen föreslås en inriktning av den långsiktiga politiken som bl.a. innehåller följande inslag:

- Kamp mot inflationen. En stabiliseringspolitisk regim måste skapas som bygger på en fast växelkurs, ett ökat ansvarstagande hos arbetsmarknadens parter, en stram finanspolitik som inte korrigerar för alltför snabba löneökningar samt en målmedveten inriktning på en sänkning av skattetrycket.
- Ett återupprättande av marknadsekonomin så att den återfår sin inneboende dynamik. Restriktioner på ekonomins utbudssida är särskilt viktiga att avlägsna.
- Den ekonomiska politiken måste inriktas på att öka sparandet hos hushållen. Skattepolitiken är ett viktigt medel för att uppnå detta. Det politiska inflytandet över den kapitalbildning som behövs för näringslivets investeringar måste minska. Sparandet bör i huvudsak ske i hushåll och företag.
- De offentliga monopolen måste brytas upp samtidigt som den offentliga sektorn effektiviseras.
- Skattetrycket måste sänkas. En genomgripande skattereform bör inledas redan 1988. Målet bör vara att skattetrycket sänks med i genomsnitt ungefär 1 procentenhet per år. Skattereformen bör innebära bl.a. sänkta marginalskatter, återinfört inflationsskydd, hänsynstagande till försörjningsbörda vid inkomstbeskattningen, skatteregler som stimulerar hus-

hållssparandet, en lägre skattesats vid bolagsbeskattningen och slopad förmögenhetsskatt på arbetande kapital i företag.

I *motion Fi5* (fp) framhålls att den ekonomiska utvecklingen i Sverige och utomlands kännetecknas för närvarande av betydande oro och ökande osäkerhet om framtiden. Den avgörande frågan är hur vi skall kunna minska pris- och löneökningarna när vi samtidigt vill hålla en betydligt lägre arbetslöshet än i omvärlden. De riktlinjer för den ekonomiska politiken som föreslås i propositionen är antingen felaktiga eller otillräckliga och alltför vaga. Folkpartiet vill betona tre områden där den ekonomiska politiken måste läggas om och göras mera tydlig.

Skattepolitiken: I motionen understryks att det viktigaste kravet är en rejäl skattereform med kraftigt sänkta marginalskatter, återinfört inflationsskydd, enhetligare kapitalbeskattning och reformerad företagsbeskattning. Marginalskatten skall vara högst 40 % för flertalet löntagare och taket sättas vid 50 %. Redan nästa år måste ett första steg tas mot sänkta marginalskatter. Det måste bli ett stopp för skattehöjningspolitiken. Folkpartiets ambition är att på sikt sänka skatterna. Möjligheterna till ytterligare skattesänkningar ökar framöver i takt med att tillväxten ökar på grund av skattereformen och om folkpartiets övriga förslag genomförs.

Den offentliga sektorn: Det produktivitetsproblem som finns i den offentliga sektorn måste mötas med införandet av nya organisationsformer och mer konkurrens genom enskilda alternativ.

Avregleringar i ekonomin: För att ekonomin skall förmås att fungera bättre måste ett antal regleringar avskaffas. Bl.a. måste valutaregleringen och etableringskontrollen inom vissa branscher avskaffas och lagen om att regeringen skall godkänna affärsbankernas styrelseordförande återtas.

I motionen understryks behovet av ett nära och omfattande samarbete med EG som en väsentlig förutsättning för en framtida hög tillväxt. Ekonomisk tillväxt är också en nödvändig förutsättning för en balanserad regional utveckling och för kraftfulla insatser för en god miljö.

I *motion Fi6* (c) betonas miljömålen som en viktig del av den ekonomiska politiken. Detta innebär bl.a. att miljöhänsyn måste byggas in i den svenska marknadsekonomin genom ekonomiska styrmedel.

Vidare betonar motionärerna vikten av god konkurrenskraft. Det innebär att kostnadsutvecklingen måste anpassas till omvärlden. En räntepressande politik med en stram finanspolitik, avvecklad valutareglering och utförsäljning av statliga företag för att minska upplåningen minskar kapitalkostnaden och gynnar investeringar. Löneökningstakten kan minskas genom en sänkt skatt på maten, sänkta marginalskatter och/eller minskade arbetsgivaravgifter, en stram offentlig konsumtionsutveckling som ger utrymme till reallöneökningar, en aktiv politik för regional balans som minskar löneglidningen i överhettade regioner, en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring som lägger kostnader för uppkommen arbetslöshet på arbetsmarknadens parter, viss decentralisering av löneförhandlingarna samt ett införande av kassabegränsning (s.k. cash limit) i den offentliga sektorn.

En långsiktigt stabil ekonomisk utveckling är nödvändig. För detta krävs decentraliserad satsning på kvalificerad utbildning och forskning i hela landet

i syfte att skapa kreativa miljöer där kunskapsindustrin kan växa. En skattereform måste gynna sparande, investeringar, arbeten, eget företagande och decentraliserat personligt ägande. Det betonas att den regionala balansen måste vara ett centralt mål. En geografiskt jämnare utveckling i den offentliga sektorn åstadkoms med ett rättvisare bidragssystem till kommunerna.

Sparandet och förmögenhetsuppbyggandet i ekonomin skall företrädesvis ske i hushållssektorn för att gynna enskilt ägande av bostad, aktier, eget företag m.m.

I motionen understryks att tillväxten måste fördelas rättvist. Det innebär bl.a. en prioritering av grundtryggheten, satsning på vården, sänkt skatt på maten, rättsvis kommunal beskattning och vårdnadsersättning för föräldrar med barn i förskoleåldern.

Centerpartiet betonar att mindre krångel och byråkrati och ökad flexibilitet är viktiga förutsättningar för en fungerande ekonomi. Motionärerna vill därför avskaffa valutaregleringen, avveckla prisstoppet som medel i den ekonomiska politiken, uppluckra statliga monopol, minska regleringarna inom trafik- och bostadsområdet, förenkla skattesystemet, avskaffa löntagarfonderna, sälja ut statliga företag och förstärka affärsverkens regionala ansvar.

I *motion Fi7* (vpk) framhålls att i propositionen nämns inledningsvis ett antal viktiga men – sett ur ett vidare perspektiv – alltför begränsade målsättningar. Det kan med fog påstås, menar motionärerna, att propositionen i stort sett redovisar en förnöjsamhet med dagens utveckling. De förslag som presenteras i propositionen innebär i stort sett en fortsättning av den politik som kommit att kallas den "tredje vägen" men det är i allt väsentligt en "kapitalets väg". Analysen i LU 87 kan inte godtas som underlag för den ekonomiska politiken. Vänsterpartiet kommunisternas alternativ kan sammanfattas under följande punkter.

Den ekonomiska politikens mål: De i propositionen angivna målen bör kompletteras med ekonomisk demokrati,ekologisk balans, jämställdhet mellan könen, internationell solidaritet och en ökad nationell ekonomisk självständighet.

Lönebildningen: Fixeringen i propositionen vid löneutvecklingen som kostnadsdrivande är felaktig. En ökning av lönerna på vinsternas bekostnad är nödvändig. Den ekonomiska politiken måste skapa förutsättningar för att främst de lågavlönade arbetarna skall kunna börja återta reallöneförluster.

Skattepolitiken: Det viktigaste är inte ett oförändrat skattetryck utan vilka möjligheter som föreligger att omfördela skattetrycket på ett rättvist sätt.

Avgörande för hur mycket skatt som skall tas ut är vilka behov som skall täckas. Exempel på åtgärder för en rättvis beskattning:

- Införande av en produktionsskatt som minskar trycket på inkomstskatterna.
- Sänkning av matmomsen.
- Ökad beskattning av kapital, förmögenheter och transaktioner.

Utvecklingen på kreditmarknaden: Åtgärder bör vidtas som begränsar utlandsinvesteringarna och som motverkar att kreditpolitiken öppnas helt

för marknadskrafterna. De liberaliseringar av valutaregleringen som gjorts under 1980-talet bör återtas och regleringen bör skärpas. Vidare bör ränteregleringen återinföras.

Den offentliga sektorn: Åtstramningen av den gemensamma sektorn bäddar för privatisering, vilket leder till stora orättvisor och försämrad allmän service. Effektivitetsmåttet för den offentliga sektorn i långtidsutredningen är missvisande.

Miljöpolitiken: God miljö behöver inte sättas i motsatsförhållande till ekonomisk tillväxt. Med hänvisning till den s.k. Brundtlandrapporten krävs en planering för en utveckling som både är ekonomiskt och ekologiskt bärkraftig.

Utskottet

Långtidsutredningens analys av utvecklingen fram till år 1995

I långtidsutredningen (LU 87), som presenterades i februari 1987, analyseras förutsättningarna för att den svenska ekonomin under åren fram till år 1990 skall röra sig mot balans. Slutsatserna är att det krävs en kostnadsutveckling som något understiger utlandets och en fortsatt förbättring av det finansiella sparandet. Vidare redovisas beräkningar avseende utvecklingen till år 1995. Läget i konjunkturfasen detta år förutsätts vara detsamma som år 1984. Därmed kan analysen i detta längre tidsperspektiv koncentreras på tillväxtens bestämningsfaktorer, arbetskraftsutbudet och produktiviteten. För att den potentiella tillväxten skall kunna realiseras ställs också krav på ekonomins anpassningsförmåga till utvecklingen i omvärlden. Det gäller såväl till den genomsnittliga kostnadsutvecklingen som till förändringar av prisrelationer och till efterfrågan mellan olika varugrupper och marknader. Den bild som tecknas skall ses som en siffermässig illustration av den ekonomiska utveckling som är möjlig under förutsättning att anpassningen är framgångsrik och att resurserna i landet utnyttjas fullt ut.

I detta betänkande behandlas främst utvecklingen i det längre tidsperspektivet. Utskottet kommer senare att ta ställning till vilka specifika åtgärder som i dagsläget bedöms vara nödvändiga för att föra ekonomin mot balans. Detta sker i anslutning till utskottets behandling av proposition 1987/88:60 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder (FiU 1987/88:10).

I tabell 1 redovisas i termer av försörjningsbalanskomponenter hur den svenska ekonomin utvecklats under åren 1964–1984 och den bild av utvecklingen fram till år 1995 som redovisas av LU 87. Vad gäller utvecklingen i tioårsperspektivet finns det anledning att erinra om beräkningarnas karaktär. Som framhålls i LU 87 är beräkningarna upplagda så att ekonomin år 1995 har förutsatts befinna sig i balans, dvs. i den meningen att acceptabla värden har uppnåtts för de mål som kan preciseras i långtidsutredningens modeller. De preciserade värdena på målvariablerna skall emellertid inte övertolkas. De anger i vilken *riktning* ekonomin bör röra sig snarare än de uttrycker den yttersta ambitionen med den ekonomiska politiken.

Tabell. Försörjningsbalansens utveckling 1964–1995
1980 års priser

	Miljarder kr. 1984	Årlig procentuell förändring 1964–1974	1974–1984	1984–1995	1986–1995
BNP	561,9	3,5	1,6	2,2	2,3
Import	169,3	6,6	0,9	3,9	3,5
Tillgång	731,2	4,1	1,4	2,7	2,6
Privat konsumtion	270,6	2,9	0,7	2,6	2,4
Offentlig konsumtion	163,1	4,6	2,8	0,8	0,6
Statlig	45,6	2,6	0,8	– 0,5	– 0,6
Kommunal	117,5	5,9	3,7	1,2	1,0
Bruttoinvesteringar	105,9	2,5	0,3	3,1	3,1
Näringsliv inkl. bostäder	90,2	2,5	0,3	3,6	3,4
Industri	16,7	5,1	– 2,9	4,7	4,3
Offentliga	15,7	2,3	– 0,2	0,0	0,9
Lagerförändring	– 3,7	.	.	.	.
Export	195,2	7,3	3,1	3,6	3,9
Användning	731,2	4,1	1,4	2,7	2,6

Källa: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Utskottet vill särskilt fästa uppmärksamheten på att utvecklingen enligt utredningen för de kommande tio åren måste få en helt annan profil än den som gällde för åren 1974 till 1984. Stagnationen i investeringarna måste vändas till en uppgång som är väsentligt kraftigare än den som gällde för de goda åren 1964–1974. Även tillväxten i den privata konsumtionen, som är viktig för att de dåliga åren i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet skall kunna kompenseras, kan bli markant högre än vad den varit under de senaste tio åren. Detta beräknade konsumtionsutrymme för hushållen förutsätter emellertid en tillväxt i den offentliga konsumtionen som ligger mycket under den tillväxt som gällde för såväl 1960-talet som för 1970-talet och för de första åren av 1980-talet. I LU 87 påpekas att huvudskälet till den dämpade offentliga konsumtionstillväxten är den offentliga sektorns finansiella situation. Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn måste öka, annars blir inte det totala finansiella sparandet i hela ekonomin tillräckligt stort för att finansiera nödvändiga investeringar med bibehållen balans i utrikesbetalningarna. Samtidigt har långtidsutredningen utgått ifrån att detta inte kan ske genom att skattetrycket höjs. Det bör emellertid framhållas att trots att den offentliga konsumtionens tillväxt dämpas blir den offentliga sektorns andel av det totala antalet sysselsatta lika hög år 1995 som den är i dag.

Det bör även understrykas att om det skall vara möjligt att upprätthålla en årlig tillväxt på drygt 2 % per år, samtidigt som vi bör sträva mot att minska vår stora utlandsskuld, krävs bytesbalansöverskott. En förutsättning för att denna utveckling skall komma till stånd är att pris- och löneökningstakten anpassar sig till vad som gäller i omvärlden. Om så sker finns det emellertid utrymme för en god reallöneutveckling (ca 2 % per år). Denna uppnås emellertid inte via höga nominella lönelyft utan den blir snarare ett resultat av en låg prisökningstakt.

Ett avgörande villkor för att den utveckling som beskrivs av försörjningsbalansen i tabellen skall infrias är en stabil tillväxt och låg inflation i

omvärlden. Förutsättningarna för de angivna tillväxttalen är en något lägre produktionstillväxt i omvärlden än vad som varit fallet under de allra senaste åren. Även världshandeln kommer därmed att öka något långsammare under de närmaste åren. Under 1990-talet antas emellertid en viss återhämtning ske. För tioårsperioden som helhet förutses världshandeln öka med 4–5 % per år i volym. Inflationen bedöms under hela perioden fram till år 1995 vara fortsatt låg (ca 3,5 %), om än inte så låg som fallet var år 1986.

Som anförs i såväl propositionen som i *motionerna Fi4* (m) och *Fi5* (fp) kan de i LU 87 angivna internationella förutsättningarna snabbt komma att ändras. Det gäller främst osäkerheten rörande den ekonomiska utvecklingen i Förenta Staterna men även förhållandena på oljemarknaden och den alltjämt aktuella skuldkrisen. Den bild som här beskrivits förutsätter bl.a. att de finansiella obalanser som i dag råder mellan Förenta Staterna å ena sidan samt Japan och delar av Västeuropa å den andra utjämnas. Detta torde i första hand kräva en förstärkning av de amerikanska statsfinanserna. Sannolikt krävs också en något snabbare efterfrågeökning i Västeuropa och Japan. Huruvida den oro i industriländerna som i dag manifesteras genom kraftiga börsfall får till följd att en nödvändig sanering av de amerikanska statsfinanserna sker eller att problemen och obalanserna tilltar är i dag svårt att bedöma.

Förändringarna i förhållandena på oljemarknaden utgör ett ständigt närvarande hot mot en någorlunda stabil utveckling i världsekonomin. De bedömningar som gjorts i LU 87 innebär att oljepriset fram till år 1990 ligger på nivån 18 dollar per fat i januari 1987 och att det därefter sker en viss uppgång fram till år 1995 då priset antas vara ca 27 dollar per fat. Om oljepriset skulle stiga snabbt innebär det inte bara försämrade betingelser för den svenska ekonomin utan också för industrilandsgruppen som helhet, och därmed även indirekt för den svenska ekonomin.

Utskottet delar även den uppfattning som uttalas i långtidsutredningen att den allvarligaste aspekten på skuldkrisen är att skuldbördan hämmar tillväxten i u-länderna. Detta medför i många utvecklingsländer en drastisk försämring av levnadsstandarden och betydande sociala påfrestningar. En ekonomisk kris i u-länderna medför emellertid också ekonomiska problem för industriländerna, vars export hämmas. Om u-länderna inte kan avsätta sin export på industriländernas marknader tvingas de skära ner sin import ytterligare för att möta sina betalningsskyldigheter. Eftersom u-länderna står som mottagare för omkring 25 % av OECD-ländernas export får detta i sin tur betydande negativa verkningar på industriländerna.

Allmänt om målen och inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt

Som anförs i propositionen är den ekonomiska politikens yttersta syfte att bidra till att ge medborgarna en hög välfärd. I detta ingår en rad uppgifter. De direkt kvantifierbara ekonomisk-politiska målen brukar anges som full sysselsättning, hög tillväxt, fast penningvärde och balans i utrikesbetalningarna. Till dessa mål läggs kraven på en jämn fördelning av levnadsstandarden, regional balans samt kravet att uppnå och vidmakthålla en god miljö.

Mot denna allmänna formulering av målen för den ekonomiska politiken reses inga större invändningar i motionerna *Fi4* (m), *Fi5* (fp), *Fi6* (c) och *Fi7* (vpk).

För att här angivna mål skall uppnås ställs höga krav på utformningen av den ekonomiska politiken. Det finns därvid enligt utskottets mening anledning att i betänkandet främst rikta uppmärksamheten mot kapitalbildningen och sparandet, lönebildningen, skattetrycket och de offentliga finanserna samt utvecklingen av den offentliga sektorn. Den enighet som råder om vad som skall anses ingå i de allmänna målen för den ekonomiska politiken kan vad gäller motionerna *Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c) också sägas gälla identifieringen av flera av de viktigaste problemområdena i den svenska ekonomin. I de tre motionerna framhålls bl.a. nödvändigheten av att prioritera kapitalbildningen, att hålla tillbaka kostnadsökningarna genom låga nominella löneökningar för att klara balansen i utrikeshandeln, att prioritera den privata konsumtionen på bekostnad av den offentliga, att ytterligare effektivisera den offentliga sektorn, att reformera skattesystemet och att intensifiera ansträngningarna att förbättra miljön genom att utnyttja ekonomiska styrmedel. De viktiga problemområden som utpekas i motionerna är i stort desamma som i propositionen.

Utskottet kan även konstatera att mot den valda analysmetoden i LU 87 reses i de tre nämnda motionerna heller inga invändningar. Det bör emellertid här nämnas att i motion Fi4 (m) presenteras en till långtidsutredningen alternativ kalkyl och i motion Fi6 (c) ställs krav på att målet en god miljö skall beaktas också i den s.k. modellanalysen.

Till skillnad mot vad som sägs i motionerna *Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c) underkänns i *motion Fi7* (vpk) långtidsutredningen helt som ett underlag för utformningen av den ekonomiska politiken. I motion Fi7 ironiseras över att "kostnadsläget" över huvud taget utgör ett problem. Motionärerna ser inga problem med kraftigt stigande nominallöner. Att bygga in incitament i lönebildningen för att motverka höga nominella löneökningar, som kan medverka till låg inflation och därigenom en höjning av reallönerna, ses av motionärerna endast som ett hot mot den fria förhandlingsrätten. Vidare kan, enligt motionärerna, en ökad kapitalbildning endast uppnås genom åtgärder som har en stark planekonomisk inriktning. Hur denna kapitalbildning skall komma till stånd jämsides med kraven på kraftiga löneökningar och en kraftig expansion av den offentliga sektorn förklaras inte av motionärerna. Utöver kraven på en närmast total styrning av investeringsverksamheten föreslås i motionen även en nationalisering av affärsbanker, investmentbolag, kreditinstitut och försäkringsbolag.

Utskottet kan inte ställa sig bakom den beskrivning som ges i motion Fi7 (vpk) av vilka problemen är i den svenska ekonomin och hur de skall angripas. Utskottet delar motionärernas uppfattning att arbete åt alla och en rättvis fördelning av produktionsresultatet är centrala mål för den ekonomiska politiken. Som utskottet ser det kommer emellertid den politik som förordas i motionen att få till följd att obalanserna i den svenska ekonomin blir mycket omfattande. Alla erfarenheter pekar på att de grupper i samhället som motionärerna vill gynna därvid skulle hamna i ett svårare läge.

Utskottet kan således varken ställa sig bakom den problembeskrivning

som görs i motionen eller acceptera de förslag till åtgärder som förordas. Utskottet avstyrker därför motion Fi7 (vpk).

Som tidigare nämnts i betänkandet reses i motionerna *Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c) inte några avgörande invändningar mot propositionens allmänna målformuleringar eller mot identifieringen av de mest centrala problemen i den svenska ekonomin. Däremot finns på flera av de områden som tas upp i propositionen invändningar mot och alternativa förslag till inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt. Denna kritik och de redovisade alternativen i motionerna kan närmast ses som en sammanfattning av resp. partiers ställningstagande till den ekonomiska politiken så som de redovisades i partimotionerna väckta i anslutning till årets budgetproposition (prop. 1986/87:100) och kompletteringsproposition (prop. 1986/87:150).

Den ekonomiska politikens mål

I *motion Fi6* (c) framhålls att långtidsutredningen ställer miljömålen vid sidan av den övriga analysen. På grund av att de "mjuka" målen – jämn fördelning, god miljö, regional balans – inte behandlas i det rent modelltekniska arbetet får, enligt motionärerna, dessa mål en låg prioritet i den ekonomiska politiken.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att kvantifieringen i långtidsutredningens beräkningar av vissa mål, som full sysselsättning och stark bytesbalans, kan få som konsekvens att övriga mål tillmäts mindre betydelse. Samtidigt är det – så länge långtidsutredningen använder kvantifierade utvecklingsmodeller som ett hjälpmedel i sin analys – oundvikligt att detta problem uppkommer. Som framgår av propositionen framstår det nämligen inte som möjligt att beskriva så mångfacetterade mål som en jämn fördelning av levnadsstandarden och regional balans i enkla, kvantitativa termer som är lämpade för analys i makroekonomiska modeller. Det är därför viktigt att hålla i minnet att långtidsutredningens modellanalys enbart är ett av flera inslag i underlaget för utformandet av den ekonomiska politiken. Självklart måste den kompletteras av andra, mer kvalitativt inriktade bedömningar. Så har också skett när det gäller de områden som nämns i motionen. Utskottet delar föredragandens uppfattning att det vore värdefullt om dessa analyser kunde utvecklas ytterligare i kommande långtidsutredningar.

Beträffande målen vill utskottet avslutningsvis understryka vikten av att nå en full sysselsättning i vår ekonomi. Som uttalas i propositionen innebär det att varje människa som vill arbeta skall ha rätt till ett meningsfullt arbete. Om något skall sägas vara den ekonomiska politikens huvuduppgift är det att pressa tillbaka arbetslösheten och att göra det på ett sådant sätt att sysselsättningen tryggas också på längre sikt. Det bör framhållas att få faktorer spelar så stor roll för levnadsstandardens fördelning som just full sysselsättning.

I såväl *motion Fi4* (m) som i *motionerna Fi5* (fp) och *Fi6* (c) betonas att lönekostnadsstegringen måste dämpas. Motionärerna efterlyser förslag till åtgärder för att nå det riktmärke för löneökningarna som anges i propositionen (3 % per år).

För att möjliggöra lägre lönekostnadsökningar föreslås i motionerna att åtgärder vidtas som ändrar förutsättningarna för avtalsförhandlingarna. De åtgärder som åsyftas är främst en skattereform och en ändring av nuvarande regler för arbetslöshetsförsäkringen.

Utskottet noterar emellertid att förslagen i motionerna skiljer sig åt på viktiga punkter. I motion Fi4 (m) krävs att åtgärder för att sänka skattetrycket skall genomföras redan under år 1988. I motion Fi6 (c) anförs att skattetrycket bör "sänkas på sikt". Men i motionen sägs även vad gäller en skattereform att "Reformen bör totalfinansieras. Skattetrycket får dock inte öka." Vidare uttalas i motion Fi4 (m) att parterna på arbetsmarknaden inte skall kunna påräkna att den ekonomiska politiken läggs om i expansiv riktning vid alltför höga lönekrav. Någon kompensation för försämrad konkurrenskraft som kan medföra utslagning av företag bör inte ges. I motionerna Fi5 (fp) och Fi6 (c) föreslås i stället att incitament för låga lönekrav bör skapas genom en reformering av arbetslöshetsförsäkringen.

Som utskottet ser det ställs nu mycket stränga krav på pris- och lönebildningen. Samtidigt som det ställs krav på att pressa tillbaka inflationen till den låga nivå som nåtts i våra viktigaste konkurrentländer kan emellertid en försämring av arbetsmarknadsläget inte accepteras. Det bör i detta sammanhang framhållas att i de länder i Västeuropa där inflationsbekämpningen varit lyckosam och en god konkurrenskraft kunnat vidmakthållas har arbetslösheten tillåtits stiga till mycket höga tal.

Utskottet är av samma uppfattning som motionärerna att det är viktigt att skapa rimliga förutsättningar för arbetsmarknadens parter i förhandlingsarbetet och att skapa incitament, som är förenliga med samhällsekonomisk balans. I motion Fi4 (m) motsätter man sig att regeringen blandar sig i avtalsrörelsen, vilket måste tolkas som att för höga lönelyft skall få slå ut i en ökad arbetslöshet. Ett sådant synsätt måste avvisas. Som tidigare nämnts i betänkandet är full sysselsättning det centrala målet för den ekonomiska politiken. Utskottet kan därför inte dela uppfattningen att statsmakterna skall avsäga sig allt ansvar för sysselsättningen.

I motionerna Fi5 (fp) och Fi6 (c) görs gällande att regeringen endast bör koncentrera sig på att skapa förutsättningar för att avtalsförhandlingarna skall ge ett önskat resultat. Regeringen skall däremot inte spela en aktiv roll i förhandlingarna.

Utskottet delar motionärernas uppfattning i så måtto att regeringen bör undvika att uppträda som aktör i avtalsrörelsen. Som utskottet ser det kan en regering aldrig vara likgiltig för hur en avtalsrörelse utvecklas. Om det är uppenbart att ett kommande löneavtal resulterar i kraftiga prisökningar och stigande arbetslöshet är det, enligt utskottets mening, regeringens ansvar att informera arbetsmarknadens parter om detta och om vilka åtgärder som kan bli nödvändiga för statsmakterna att vidta.

Vad gäller samspelet mellan statsmakten och arbetsmarknadens parter riktas i motionerna Fi5 (fp) och Fi6 (c) stark kritik mot den s.k. SAMAK-modellen. Utskottet vill på denna punkt hänvisa till sitt och riksdagens ställningstagande vid behandlingen av årets finansplan (FiU 1986/87:10 s. 36–37). Riksdagen uttalade vid detta tillfälle att en oundgänglig förutsättning för att en förhandlad inkomstpolitik skall kunna tillämpas är att arbetsmarknadens parter frivilligt sluter upp kring en sådan politik. Någon sådan uppslutning finns inte i dag, varav följer att förhandlingar enligt den s.k. SAMAK-modellen inte är aktuella.

Som utskottet framhöll vid behandlingen av årets kompletteringsproposition (FiU 1986/87:30 s. 34) är det, som också framhålls i motionerna, betydelsefullt att en framtida skattereform utformas så att löneavtalen kan slutas på en lägre nivå än hittills. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att de långtgående förslag till skattesänkningar som framförs i motion Fi4 (m) inte skulle underlätta avtalsförhandlingarna. Det är uppenbart att en skattereform med denna inriktning i stället ytterligare skulle skärpa de fördelningspolitiska spänningar som redan i dag råder mellan olika organisationer och grupper. Beträffande övriga förslag till förändring i skattesystemet vill utskottet avvakta resultatet av pågående utredningar inom detta område.

Vad gäller skattetrycket vill utskottet framhålla att det inte bör stiga ytterligare. Som framhålls i propositionen måste dock ambitionen oförändrat skattetryck ses i ett medel- och långfristigt perspektiv. Att sänka skattetrycket utöver vad som kan bli effekten av en lugnare pris- och löneutveckling är i nuvarande stabiliseringspolitiska situation inte möjligt.

I samtliga tre motioner understryks kravet på en fast växelkurs. Som nämns i motion Fi5 (fp) har i den ekonomisk-politiska debatten den tanken lanserats att den svenska kronans värde i förhållande till andra valutor borde tillåtas fluktuera. Därmed skulle konkurrenskraften kunna bibehållas även om vår pris- och lönestegringstakt är snabbare än den i omvärlden. God tillväxt och full sysselsättning skulle då, påstås det, gå att upprätthålla, men vi skulle samtidigt få acceptera en högre inflationstakt.

Som utskottet ser det råder det bred politisk enighet om att avvisa en politik av detta slag. En sådan politik avspeglar inget annat än en ambitionsnivåsänkning för den ekonomiska politiken, som innebär att målet om prisstabilitet uppges.

Sparandets utveckling

I *motion Fi4* (m) konstateras att under år 1987 skedde en omsvängning mot överskott i den konsoliderade sektorn. Detta har, menar motionärerna, givit ett politiskt inflytande över sparande och investeringar, som inneburit en fortsatt fondsocialisering och utvidgning av AP-fondernas placeringsmöjligheter. I motionen understryks att detta är fel väg att åstadkomma en ökning av sparandet. Skattepolitiska åtgärder bör i stället vidtas för att öka sparandet hos hushållen. Nuvarande överskott ger, enligt motionärerna, en möjlighet att sänka skattetrycket med 4 % om sparandet samtidigt ökar i den privata sektorn.

I *motion Fi5* (fp) anförs att det är inget självändamål med ett stabilt

överskott i den offentliga sektorns finansiella sparande. Med nuvarande ekonomisk-politiska förutsättningar är det emellertid svårt att tänka sig ett stabilt överskott i någon annan del av ekonomin. Motionärerna förordar att det offentliga sparandet koncentreras till socialförsäkringssektorn och inte till statsbudgeten.

Även i *motion Fi6* (c) framhålls att sparandet inte skall ske i den offentliga sektorn utan i hushållssektorn. I motionen betonas att ett positivt sparande är nödvändigt för att nettoamortera utlandsskulden. Skattepolitiska åtgärder bör vidtas för att stimulera hushållssparandet.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att målet måste vara att Sverige skall ha ett överskott i bytesbalansen. Den stora utlandsskuld som byggdes upp under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet bör successivt amorteras. Långtidsutredningen konstaterar också, på basis av gjorda finansiella kalkyler, att det år 1995 behövs ett stabilt överskott i den offentliga sektorns finansiella sparande. För att kunna expandera ekonomin och trygga sysselsättningen med bibehållen balans i utrikesbetalningarna krävs att industrin byggs ut. Denna utbyggnad måste finansieras. Detta torde medföra en viss nedgång i företagens finansiella sparande. Samtidigt är en viss uppgång i hushållens finansiella sparande möjlig, mot bakgrund av den goda inkomstutveckling som ligger i utredningens balansalternativ. Som framhålls i propositionen är denna förbättring emellertid inte tillräcklig. Därför måste, som också anförs i motion Fi5 (fp), den offentliga sektorns sparande fortsätta att förbättras.

I likhet med föredraganden vill utskottet peka på att det inte endast är positiva faktorer i den ekonomiska utvecklingen som under år 1987 skapat ett sparandeöverskott i den offentliga sektorn. En icke oväsentlig del av det senaste årets förbättring beror på en för snabb pris- och lönestegringstakt, vilket i det korta perspektivet dragit med sig en snabbare uppgång av skatteintäkterna än väntat. Dessa effekter är inte alltigenom positiva, eftersom en hög inflation samtidigt undergräver den svenska ekonomins konkurrensförmåga. Detta kan slå tillbaka på den offentliga sektorn i form av ett försämrat sparande under kommande år.

Utvecklingen på kreditmarknaden

I *motion Fi5* (fp) framhålls att det är en fördel att kreditmarknaden avreglerats. Motionärerna menar emellertid att det finns tendenser till en motsatt utveckling. Som exempel nämns den nya lagen att regeringen skall godkänna ordförandena i affärsbankernas styrelser, förslagen om ägarbegränsningar för banker och det aviserade förslaget om en ny femte AP-fond. I denna motion och i *motionerna Fi4* (m) och *Fi6* (c) krävs vidare att valutaregleringen avskaffas. I *motion Fi6* (c) understryks betydelsen av att räntan pressas ned.

Som framhålls i propositionen har avregleringen av kreditmarknaden i huvudsak varit av godo för samhällsekonomin. Vad gäller kravet i motionerna på att avskaffa valutaregleringen vill utskottet framhålla att en successiv liberalisering av regleringen har ägt rum. Senast i mitten av november meddelade riksbanken att tillståndsgivningen att förvärva utländska aktier

skulle avskaffas och att företag utan hinder skulle få köpa fastigheter i utlandet. Som utskottet flera gånger tidigare framhållit bör vissa centrala delar av valutaregleringen vara kvar. Hit hör i första hand regler för att förhindra kortfristiga kapitalplaceringar som styrs av ränteskillnader och förväntningar om ränte- och växelkursutvecklingen. Om sådana kapitalplaceringar skulle tillåtas, skulle potentialen för spekulativa valutaflöden öka kraftigt. De delar av valutaregleringen som förhindrar uppbyggandet av sådana tillgångar – såväl svenskars placeringar i utländsk valuta som utlänningars finansiella placeringar i svenska kronor – bör därför bibehållas.

Vad i övrigt gäller utvecklingen på kreditmarknaden innebär den finansiella bild som framkommer i långtidsutredningens tioårsperspektiv en återgång till ett mera normalt mönster på kreditmarknaden. Hushållens nettosparande blir åter positivt. I de icke-finansiella företagen uppkommer sparandeunderskott, i takt med den ökande investeringsverksamheten. Den snabba uppgången i de finansiella företagens sparande dämpas genom den lägre räntenivå som förutsatts, samtidigt som den offentliga sektorn får ett överskott i sparandet. Denna utveckling bör bidra till en lugnare utveckling på kreditmarknaden än under de gångna tio åren. Om utvecklingen följer den i LU 87 angivna utvecklingen bör även penningpolitiken underlättas. Det blir bl.a. lättare att finansiera statens underskott utan att penningmängden ökar. Räntenivån inom landet borde också kunna bli lägre som en konsekvens av den fallande inflation som är en huvudingrediens i den balanserade utvecklingsvägen och av de stabila överskotten i betalningarna med utlandet.

Utskottet vill här tillägga att långtidsutredningens bedömning av sparandeutvecklingen i hushållen kan vara väl optimistisk. Är så fallet blir det totala finansiella sparandet i ekonomin lägre än beräknat, vilket ställer större krav på offentligt sparande för att upprätthålla en positiv balans i utrikesbetalningarna.

Effektiviteten i den offentliga sektorn

De krav på förändringar i den offentliga sektorn som ställs i *motionerna Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c) avviker inte från de som presenterades i resp. partiers motioner i anslutning till årets budget- och kompletteringspropositioner. I motionerna anförs att det är nödvändigt att skapa alternativ till den offentliga verksamheten för att därigenom höja effektiviteten, åstadkomma billigare produkter och möjliggöra en större variationsrikedom. Vid sidan av privata alternativ föreslås i centerpartiets motion kooperativa lösningar. I samtliga tre motioner framhålls, med hänvisning till gjorda ESO-studier (ESO: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi), att produktivitetsförsämringen i den offentliga sektorn måste brytas. För att detta skall kunna ske är det enligt motionärerna bl.a. nödvändigt att bryta upp de offentliga monopolen och att genomföra organisationsförändringar i den offentliga sektorn. Folkpartiet framhåller särskilt att det därvidlag är viktigt att skilja beställarrollen från producentrollen.

I motion Fi4 (m) anförs att produktivitetsminskningen mellan åren 1970 och 1980 i hela den offentliga sektorn uppgick till 1,5 % årligen. Detta

innebär, sägs det i motionen, en förlust för medborgarna på nästan 6 % av BNP eller 60 miljarder kronor uttryckt i dagens priser.

Som utskottet tidigare redovisat i betänkandet förutsätts i långtidsutredningens beräkningar för tioårsperspektivet en årlig tillväxt på 0,6 % i offentlig konsumtion, innebärande att den kommunala konsumtionen tillåts växa med 1,2 % per år. Detta betyder i jämförelse med utvecklingen under 1960- och 1970-talet en kraftig neddragning av tillväxten. Det kan nämnas att för hälso- och sjukvårdssektorn dämpas tillväxten från drygt 3,5 % per år för perioden 1970 till 1984 till en årlig tillväxt på något mer än 1 % för perioden fram till år 1995.

Det bör i detta sammanhang påpekas att i långtidsutredningens beräkningar liksom i nationalräkenskaperna antas den offentliga tjänsteproduktionens utveckling vara densamma som konsumtionsvolymens. Av detta följer att några produktivitetsförändringar inte kan beräknas för denna sektor. Detta innebär att den beräknade produktionen och därmed också den offentliga konsumtionen förutsätter oförändrad produktivitet i den offentliga sektorn åren 1984–1995. Vid stigande produktivitet möjliggör sålunda samma resursinsats en högre faktisk konsumtionsvolym medan motsatsen gäller vid en negativ produktivitetsutveckling, även om sådana förändringar inte registreras i nationalräkenskaperna.

Denna utveckling av den offentliga konsumtionen kan jämföras med motsvarande utveckling i de alternativa beräkningar som redovisas i motion Fi4 (m). I detta alternativ förutsätts nolltillväxt i den offentliga konsumtionen och därmed också en mycket låg årlig tillväxt (0,2 %) i den kommunala konsumtionen.

Den utveckling av den offentliga konsumtionen som redovisas i långtidsutredningen understryker vikten av att arbeta för en mer effektiv resurshushållning i den offentliga sektorn. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att produktivitetsstudier måste tolkas med stor försiktighet. För att få rättvisande produktivitetsmått är det nödvändigt att dessa kostnadsmått så långt som möjligt kompletteras med mätningar eller bedömningar av hur kvaliteten utvecklats under motsvarande period. Från den synpunkten blir det sifferexempel som redovisas i motion Fi4 (m) helt missvisande, om man inte samtidigt anger i vilken utsträckning "förlusten" motsvarar "vinster" i form av kvalitetsförbättringar.

Som framhålls i propositionen pågår inom regeringskansliet ett arbete med att utveckla och förnya den offentliga sektorn. I detta sammanhang behandlas bl.a. frågan om medborgarnas och folkrörelsernas möjligheter till aktiv medverkan, delaktighet och ansvar i den kommunala verksamheten. Vidare behandlas frågor som decentralisering, förenkling av det statliga regelsystemet, begränsning av normgivning etc. Genom detta arbete möjliggörs en prövning av existerande offentliga verksamheter, så att de bättre svarar mot medborgarnas behov och önskemål utan att åtgärderna går ut över de svagaste grupperna i samhället.

Utskottet delar motionärernas uppfattning så till vida att det krävs åtgärder inom ett brett fält för att höja effektiviteten i den offentliga sektorn. Det måste dock framhållas att de i propositionen angivna värderingarna bör ligga till grund för en sådan effektivitetshöjning.

Under senare år har i kommunerna prövats en rad nya organisationsformer. Det är viktigt att detta arbete i kommunerna drivs vidare.

Sammanfattning av utskottets ställningstagande

Utskottet sammanfattar sin syn på inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt på följande sätt.

Utvecklingen under de senaste 10–15 åren har eftertryckligt visat på behovet av att den ekonomiska politiken förs utifrån ett långsiktigt perspektiv. Den svenska ekonomin är nu ute ur den akuta krisen. Den uppgift den ekonomiska politiken står inför i det korta perspektivet är att pressa tillbaka tendenserna till överhettning för att kunna bevara den uppnådda ekonomiska förbättringen. I det längre perspektivet är uppgiften att slå in på en väg som leder till en stabil och långsiktigt hållbar samhällsekonomisk jämvikt med god tillväxt, full sysselsättning, prisstabilitet och överskott i bytesbalansen. För detta krävs lägre pris- och kostnadsstegringar, stram finanspolitik, begränsad offentlig konsumtionstillväxt och en mer flexibel ekonomi. Uppgiften under de kommande åren kommer att i hög grad handla om att förbättra den svenska ekonomins funktionssätt.

Utskottet vill särskilt peka ut tre områden som ställer stora krav på den ekonomiska politiken.

- *Kapitalbildningen och sparandet.* För att kunna expandera ekonomin och trygga sysselsättningen med bibehållen balans i utrikesbetalningarna fordras att industrin byggs ut. Detta kräver ett ökat sparande. En fortsatt förbättring i den offentliga sektorns sparande är nödvändig.
- *Produktivitetsutvecklingen.* Enda möjligheten att på sikt åstadkomma ett högre reallöneutrymme är att höja produktivitetsutvecklingen i ekonomin. Det är därför bl.a. viktigt att insatser görs för att öka effektiviteten i den offentliga sektorn.
- *Lönebildningen.* Sverige måste ned till eller under omvärldens prisstegringstakt. Detta gäller även lönestegringstakten såvida inte produktivitetstillväxten blir högre i Sverige än i våra viktigaste konkurrentländer. Detta ställer stränga krav på pris- och lönebildningen.

Mot här angiven bakgrund tillstyrker utskottet de i proposition 36 angivna riktlinjerna för den ekonomiska politiken på medellång sikt och avstyrker motionerna Fi4 (m), Fi5 (fp) och Fi6 (c).

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Fi4, 1987/88:Fi5, 1987/88:Fi6 och 1987/88:Fi7 godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som förordats i proposition 1987/88:36.

Stockholm den 26 november 1987

På finansutskottets vägnar

Arne Gadd

Närvarande: Arne Gadd (s), Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Christer Nilsson (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Gunnar Björk (c), Hans Petersson i Hallstahammar (vpk), Arne Kjörnsberg (s), Hugo Hegeland (m), Marianne Carlström (s), Rolf Kenneryd (c), Leif Marklund (s) och Lennart Alsén (fp).

Reservationer

1. Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Rune Rydén (m), Gunnar Björk (c), Hugo Hegeland (m), Rolf Kenneryd (c) och Lennart Alsén (fp) anser *dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "I såväl" och på s. 16 slutar med "och Fi6 (c)" bort ha följande lydelse:

I såväl *motion Fi4* (m) som *motionerna Fi5* (fp) och *Fi6* (c) betonas att pris- och lönestegringen måste dämpas. Det framhålls att ett av de grundläggande problemen i svensk ekonomi är den snabba löneökningstakten. Lönekostnaderna har under lång tid ökat snabbare i Sverige än i våra viktigaste konkurrentländer. Motionärerna efterlyser förslag till åtgärder för att nå det riktmärke för löneökningarna som anges i propositionen (3 % per år). Enligt motionärerna vilar ansvaret för avtalsförhandlingarna på arbetsmarknadens parter, men förutsättningarna för förhandlingarna påverkas i hög grad av den ekonomiska politiken. Utskottet ansluter sig till detta synsätt och vill särskilt betona skattepolitikens betydelse för lönebildningen.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att den ekonomiska politiken bör ges följande inriktning för att löneökningstakten skall kunna dämpas:

- En fast växelkurs måste vara en norm för den ekonomiska politiken. Finans- och penningpolitiken skall syfta till att understödja den fasta växelkursen. Regeringen måste deklarera att effekterna av alltför höga löneökningar inte kommer att pareras genom devalveringar. Arbetsmarknadens parter bör ges incitament att sluta avtal på sådan lönenivå som är förenlig med bevarad konkurrenskraft. Därför bör arbetslöshetsförsäkringen reformeras så att den i större utsträckning än i dag finansieras direkt av arbetsmarknadens parter och så att den dessutom finansierar t.ex. kostnader för sysselsättning av arbetslös ungdom.
- Det är även i övrigt angeläget att etablera fasta spelregler i den ekonomiska politiken. Därför bör valutaregleringen slopas helt. En sådan åtgärd skulle på allvar markera viljan att upprätthålla en fast växelkurs och därmed också en låg inflationstakt.
- Ökningstakten i de offentliga utgifterna måste begränsas så att utrymme ges för reallöneökningar. Skattetrycket får inte öka. I stället förordar vi en sänkning av de skatter som direkt och indirekt belastar sparande och arbete, vilket skulle öka det samhällsekonomiska utrymmet för reallöneökningar. En viktig åtgärd är att marginalskatterna sänks och marginaleffekterna minskas.

Utskottet ansluter sig också till motionärernas uppfattning om regeringens roll i lönebildningen. Regeringen bör med den ekonomiska politiken skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för avtalsförhandlingarna. Någon

direkt inblandning i förhandlingarna bör inte komma i fråga. Det gäller alltifrån den s.k. Rosenbadsmodellen, som uppenbarligen har misslyckats, till den mer avancerade modell som föreslås i den s.k. SAMAK-rapporten.

Utskottet vill framhålla att ekonomisk tillväxt förutsätter ökad kapitalbildning, dvs. investeringar och nettoexport. Det räcker inte med enbart en uppgång i kapacitetsutnyttjandet. Motionärerna konstaterar att den hittillsvarande strukturomvandlingen och utbyggnaden av näringslivet varit otillräcklig.

Utskottet delar motionärernas syn i detta avseende och vill framhålla betydelsen av att ekonomins utvecklingskraft stärks. I detta avseende spelar skattepolitiken en viktig roll. Lägre marginalskatter ökar människors vilja att arbeta, spara, investera och starta företag. Vidare är lägre marginalskatter en viktig förutsättning för en expansion av den privata tjänstesektorn. Därutöver är det angeläget att avreglera ekonomin, låta spelreglerna ligga fast över tiden, avskaffa löntagarfonderna samt stärka äganderätten.

I motion Fi6 (c) framhålls att konkurrenskraften på längre sikt också är beroende av andra komponenter än kostnadsläget. Kvalitativt högtstående och flexibel utbildning på alla nivåer är av avgörande betydelse för att Sverige skall hävda sig i de kunskapsintensiva branscher som växer snabbast internationellt. Utskottet instämmer i detta uttalande och vill samtidigt betona vikten av ett gott småföretagsklimat. De små och medelstora företagen utgör en grund för teknisk utveckling och har stor betydelse vid skapandet av nya arbetstillfällen.

Utskottet vill vidare förorda en utförsäljning av vissa av de statliga företagen såsom föreslås i motion Fi6 (c). Det skulle bidra till en sanering av statens skuldbörda och en effektivisering av näringslivet. Dessutom skulle en utförsäljning kunna bidra till en sänkt ränta och ökade investeringar samt en ökad maktspridning i samhället.

Utskottet vill också framhålla att den ekonomiska politiken måste främja en tillväxt som kommer hela landet till del. Målet måste vara en decentralistisk samhällsstruktur där det råder balans såväl inom som mellan olika regioner.

Moderaterna, folkpartiet och centern har vid skilda tillfällen pläderat för att införa ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Det skulle avsevärt förbättra effektiviteten i ekonomin då företagen tvingas att ta hänsyn till de samhällsekonomiska kostnader som produktionen orsakar. Utskottet anser att det finns anledning att skyndsamt ta steg mot ett mer konsekvent användande av olika typer av ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Detta får dock inte medföra ett ökat skattetryck totalt sett.

Sparandets utveckling

I *motion Fi4* (m) samt i *motionerna Fi5* (fp) och *Fi6* (c) understryks behovet av en ekonomisk politik som leder till ett ökat hushållssparande. Enligt motionärerna bör det finansiella sparandet i huvudsak ske i hushållssektorn och inte som för närvarande i den offentliga sektorn. Ett starkt hushållssparande ger för det första ekonomisk trygghet. För det andra ger ett sparande i

egen bostad, studier, aktier, vinstandelssystem och i ett eget företag en bredare makt- och ägandespridning.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att stimulanser krävs för att öka hushållssparandet. Skattepolitiken är ett verksamt medel för att uppnå detta. Utskottet motsätter sig därmed den uppfattning som regeringen framför att sparandet främst skall ske i den offentliga sektorn.

Utvecklingen på kreditmarknaden

I *motion Fi 5* (fp) framhålls betydelsen av en avreglerad kreditmarknad. Motionärerna menar emellertid att det finns tendenser till en motsatt utveckling. Som exempel nämns den nya lagen att regeringen skall godkänna ordförandena i affärsbankernas styrelser, förslagen om ägarbegränsningar för banker och det aviserade förslaget om en ny femte AP-fond. I denna motion och i *motionerna Fi 4* (m) och *Fi 6* (c) krävs vidare att valutaregleringen avskaffas. I motion Fi 6 (c) understryks betydelsen av att räntan pressas ned.

Utskottet delar uppfattningen om betydelsen av en avreglerad kreditmarknad och att detta varit av godo för samhällsekonomin. Därför bör tendenserna till en motsatt utveckling stävjas. Vad gäller kravet i motionerna på att avskaffa valutaregleringen vill utskottet framhålla att det är av stort värde att genomföra en fullständig avveckling av valutaregleringen, snarare än som regeringen förordar enbart av vissa delar. En avveckling av valutaregleringen skulle också medföra en tendens till nedpressning av den svenska räntenivån.

Effektiviteten i den offentliga sektorn

Utskottet instämmer i de krav på förändringar i den offentliga sektorn som framförs i *motionerna Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c). Det är nödvändigt att skapa alternativ till den offentliga verksamheten för att därmed höja effektiviteten, sänka kostnaderna och möjliggöra en större valfrihet. I samtliga tre motioner framhålls, med hänvisning till gjorda ESO-studier (ESO: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi), att produktivitetsförsämringen i den offentliga sektorn måste brytas. För att detta skall kunna ske är det enligt motionärerna och utskottet nödvändigt att både bryta upp de offentliga monopolen och att genomföra organisationsförändringar i den offentliga sektorn.

I motionerna anförs, med hänvisning till bilaga 21 till LU 87, att produktivitetsminskningen mellan åren 1970 och 1980 i hela den offentliga sektorn uppgick till 1,5 % årligen. Detta innebär enligt den refererade bilagan till LU 87, att skattetrycket var nästan 6 procentenheter högre år 1980 än om produktiviteten varit oförändrad.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det krävs åtgärder inom ett brett fält för att höja effektiviteten i den offentliga sektorn. Det arbete som för närvarande pågår inom regeringskansliet motsvarar inte de krav på åtgärder som kan anses erforderliga. Utskottet anser i stället att enskilda alternativ till de offentliga tjänsterna bör både tillåtas och uppmuntras.

I merparten av ekonomisk verksamhet är det en grundläggande förutsättning att konkurrens befrämjar effektivitet. Enligt utskottets uppfattning är

konkurrens av lika stor betydelse inom produktionen av sociala tjänster som inom annan produktion.

Vidare anser utskottet att den offentliga produktionen bör präglas av en inre reformation med mera utrymme för enskilda anställdas initiativ, bättre belöningssystem, mindre detaljstyrning, decentralisering av vissa verksamheter, mindre hierarkiskt uppbyggd organisation m.fl. förändringar. Det är därvidlag särskilt viktigt att skilja beställarrollen från producentrollen. Det finns inte något entydigt samband mellan resursinsats och resultat. Med en given resursinsats kan resultatet bli mycket olika. Det som avgör resultatets kvalitet och kvantitet är kompetens, organisation, sammanhållning och motivation. Genom konkurrens, belöningar och ordentlig resultatbedömning ökar motivationen.

Det är också viktigt att den lokala flexibiliteten utvecklas i den offentliga sektorn. Den kommunala självstyrelsen bör förstärkas genom att minska den detaljstyrning av den kommunala verksamheten som de s.k. specialdestinerade statsbidragen innebär. Statens stöd till kommunerna bör i stället ges en generell utformning som grundas främst på skillnader i skattekraft. På detta sätt kan den lokala flexibiliteten och därmed effektiviteten i den kommunala sektorn öka.

Sammanfattning av utskottets ställningstagande

Utskottet sammanfattar sin syn på inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt på följande sätt.

Utvecklingen under de senaste tio till femton åren har eftertryckligt demonstrerat behovet av att den ekonomiska politiken förs utifrån ett långsiktigt perspektiv. De förnyade balansproblem som allt fler rapporter entydigt varnar för visar att de grundläggande problemen i svensk ekonomi inte är lösta. Därmed står också Sverige sämre rustat inför den försämring av världsekonomin som av allt att döma är förestående. Uppgiften för den ekonomiska politiken är att slå in på en väg som leder till en stabil och långsiktigt hållbar samhällsekonomisk jämvikt med god tillväxt, full sysselsättning, prisstabilitet och överskott i bytesbalansen. För detta krävs lägre pris- och kostnadsstegringar, stram finanspolitik, begränsad offentlig konsumtionstillväxt och en mer flexibel ekonomi. Uppgiften under de kommande åren kommer att i hög grad handla om att förbättra den svenska ekonomins funktionssätt och att stärka marknadsekonomin.

Utskottet vill särskilt peka ut fyra områden som ställer stora krav på den ekonomiska politiken.

Kapitalbildningen och sparandet. För att kunna expandera ekonomin och trygga sysselsättningen med bibehållen balans i utrikesbetalningarna fordras att näringslivet byggs ut. Detta kräver ett ökat sparande som i huvudsak bör komma till stånd i hushållssektorn.

Produktivitetsutvecklingen. Enda möjligheten att åstadkomma ett högre reallöneutrymme är att höja produktivitetsutvecklingen i ekonomin. Det är därför bl.a. viktigt att öka effektiviteten i den offentliga sektorn.

Pris- och lönebildningen. Sverige måste ner till eller under omvärldens prisstegringstakt. Detta gäller även lönekostnaderna såvida inte produktivi-

tetstillväxten blir högre i Sverige än i våra viktigaste konkurrentländer. Detta ställer stränga krav på pris- och lönebildningen.

Ekonomins flexibilitet. Ett allvarligt problem är att svenskt näringsliv förlorar marknadsandelar även vid oförändrat kostnadsläge. Detta hänger samman med ekonomins bristande förmåga till tillräckligt snabb strukturomvandling. Därför är det viktigt att återupprätta marknadsekonomin så att den återfår sin inneboende dynamik. Restriktioner på ekonomins utbudssida är särskilt viktiga att avlägsna. Konkret innebär det att skatterna bör sänkas så att det lönar sig att arbeta, spara och starta företag. Vidare måste snårskogen av föreskrifter och förbud röjas upp, ekonomin avregleras, flexibiliteten på arbetsmarknaden öka, spelreglerna ligga fast över tiden. Sist men inte minst skall löntagarfonderna avvecklas till förmån för en spridning av ägandet.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

> att riksdagen med avslag på proposition 1987/88:36 och motion 1987/88:Fi7 och med anledning av motionerna 1987/88:Fi4, 1987/88:Fi5 och 1987/88:Fi6 godkänner vad utskottet anfört beträffande riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt och som sin mening ger regeringen detta till känna.

2. Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Inledning

Utgångspunkten för regeringens förslag till inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt är långtidsutredningen (LU 87), som presenterades i februari 1987. Av utredningen kan utläsas att de helt dominerande kraven för att den svenska ekonomin skall följa en enligt utredningen balanserad utveckling fram till år 1995, är att pris- och kostnadsstegringen hålls tillbaka genom mycket låga löneökningar och att tillväxten i den gemensamma sektorn kraftigt pressas tillbaka. En god illustration till den förutsatta utvecklingen av den offentliga konsumtionen utgör LU 87:s fördelning av statlig och kommunal konsumtion på olika ändamål fram till år 1995.

Tabell. Statlig och kommunal konsumtion per ändamål 1970–1995
1980 års priser

	Miljarder kr. 1984	Årlig procentuell förändring 1970–1980	1980–1984	1984–1995
Statlig konsumtion	*45,6*	*1,8*	*–1,1*	*–0,5*
Försvar	14,9	0,0	–2,2	0,0
Rättsväsen	6,3	1,9	0,3	–0,5
Utbildning	5,0	2,0	2,7	–0,5
Övrigt	19,4	3,3	–1,5	–0,9
Kommunal konsumtion	*117,5*	*3,9*	*2,7*	*1,2*
Utbildning	28,3	2,2	0,9	–0,5
Hälso- och sjukvård	42,4	3,7	3,5	1,1
Socialvård	25,4	6,5	4,6	3,4
Övrigt	21,4	4,7	1,6	0,8
Summa offentlig konsumtion	*163,1*	*3,2*	*1,6*	*0,8*

Källa: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Som framgår av tabellen kommer den gemensamma sektorns konsumtion endast att växa med knappt 1 % per år och den kommunala med något mer än 1 % per år.

I *motion Fi7* (vpk) riktas stark kritik mot LU 87. Utskottet delar motionärernas uppfattning att en ekonomisk utveckling som baseras på de förutsättningar som anges i LU 87 inte kan godtas. Utskottet måste därför för sin del konstatera att långtidsutredningens uppläggning, som utan några större invändningar accepteras i propositionen och i motionerna Fi4 (m), Fi5 (fp) och Fi6 (c), omöjliggör att den kan utnyttjas som underlag till utformningen av en effektiv och framåtsyftande ekonomisk politik.

En stor brist i regeringens proposition är, som utskottet ser det, att den inte försöker diskutera vilka målsättningar eller behov som bör ställas i förgrunden vid en omdaning av samhället. Man får intrycket av att regeringen anser sig i stort sett färdig med samhällsbygget och att de ofullkomligheter som trots detta består är sådant som löses främst via fortsatt återhållsam lönepolitik och därmed inga restriktioner mot stigande vinster. Föredraganden nämner ett antal viktiga men – sett ur ett vidare perspektiv – alltför begränsade målsättningar. I stort sett redovisas i propositionen en förnöjsamhet med dagens utveckling. De förslag som presenteras innebär i stort endast en fortsättning av den politik som fått namnet "tredje vägen" men som i allt väsentligt är en "kapitalets väg".

Den allmänna kritik som här riktats mot förslagen i propositionen kan också riktas mot inriktningen av den politik som föreslås i *motionerna Fi4* (m), *Fi5* (fp) och *Fi6* (c). I likhet med föredraganden framhåller motionärerna att det är nödvändigt att motverka kostnadsökningar genom låga lönepåslag. Vidare skall en positiv utveckling i den gemensamma sektorn hållas tillbaka – i motion Fi4 (m) antas nolltillväxt för offentlig konsumtion – genom långtgående privatiseringar.

I *motionerna Fi5* (fp) och *Fi6* (c) föreslås vad gäller lönebildningen att

ytterligare inkomstpolitiska åtgärder vidtas. Stöd ges åt regeringens införande av s.k. cash limits för den statliga sektorn. Motionärerna ser detta närmast som en inledning till en politik som syftar till att få en bättre kontroll över lönebildningen och därigenom hålla nere lönerna.

I *motion Fi4* (m) motsätter sig motionärerna alla former av statlig inkomstpolitik och förväntar sig i stället att en ökad arbetslöshet löser inflationsproblemen. Utskottet ställer sig även helt främmande till det synsätt som framförs i motion Fi4 (m) på hur pris- och lönebildningen bör fungera.

Utskottet vill bestämt understryka att en statlig inkomstpolitik riktad mot löneökningar måste upphöra. I stället bör inflationens verkliga orsaker angripas genom en politik som begränsar spekulationen och det transnationella och nationella monopol- och storkapitalets makt över marknader och prisbildning. Ett led här är också övergång till lågräntepolitik.

Med hänvisning till vad utskottet här anfört avstyrks motionerna Fi4 (m), Fi5 (fp) och Fi6 (m).

Den ekonomiska politikens mål

I propositionen anges full sysselsättning, hög tillväxt, fast penningvärde, balans i utrikesbetalningarna, jämn fördelning av levnadsstandarden och regional balans som de centrala målen för den ekonomiska politiken. Utskottet har inget att invända mot uppställandet av dessa mål men delar den uppfattning som framförs i *motion Fi7* (vpk) att ekonomisk demokrati, ekologisk balans, jämställdhet mellan könen, internationell solidaritet och en ökad ekonomisk självständighet för landet även bör vara klart uttalade mål för den ekonomiska politiken.

Det måste också betonas att utan att rangordna målen i sig så står det klart att de flesta ekonomisk-politiska mål är avhängiga frågan om ekonomisk demokrati, dvs. frågan om ägande och makt över produktionsmedlen och finansiella tillgångar. På samma sätt är kampen för en bevarad och ökad självständighet, som innebär minskat beroende av de transnationella bolagen och en på olika länder mer fördelad handel, av största vikt för ett litet land som vårt.

En alternativ inriktning av den ekonomiska politiken

De riktlinjer för den ekonomiska politiken, som utgår från de mål som utskottet här angivit kan konkretiseras på följande sätt:

1. Ett första steg i en demokratisering av ekonomin är att nationalisera affärsbanker, investmentbolag, kreditinstitut och försäkringbolag samtidigt som nya instrument för demokratisk styrning och kontroll av samhällets ekonomiska flöden skapas. På så sätt kan en större del av samhällskonomin förenas med den socialistiska arbetarpolitik som med nödvändighet måste föras för att utveckla en positiv framtid för hela landets befolkning.

2. Ett industrialiseringsprogram med inriktning mot ny teknik, omfattande satsningar på avveckling av kärnkraften, utbyggnad av kommunikationer, satsningar inom den offentliga sektorns i dag eftersatta områden är centrala

delar av en politik för arbete, rättvisa, välfärd och jämställdhet. De regionala behoven samt ungdomens arbetslöshets-, utbildnings- och bostadssituation bör därvid komma i centrum.

3. Den nuvarande överdrivna fixeringen vid exportledd tillväxt måste tonas ned till förmån för en utveckling av den inhemska marknaden och efterfrågan. En utveckling av den gemensamma sektorn ger därvid en efterfrågan som i stor utsträckning är riktad mot inhemsk produktion.

4. De nya teknologiska landvinningarna kommer sannolikt att bidra till en växande arbetslöshet om de inte introduceras planmässigt. De bör komma de arbetande till godo genom en allmän förkortning av arbetstiden till 6 timmar per dag. Övergången till 6-timmarsdagen bör påbörjas under 1980-talet och vara genomförd omkring 1990-talets början.

5. Den ekonomiska politiken måste skapa förutsättningar för att främst de lågavlönade arbetarna skall kunna återta de reallöneförluster som gått förlorade under de senaste tio åren. En omfördelning från kapital till arbete, som ökade löner på vinsternas bekostnad innebär, ger ett ökat skatteunderlag. Av den anledningen är ökade löner i den privata sektorn en av förutsättningarna för att de offentliganställda skall få rättvisa löner. Ett s.k. cash limit-system för den statliga sektorn måste avvisas.

6. Avgörande för hur mycket skatt som totalt skall tas ut är vilka behov som skall täckas. Vård, omsorg, utbildning, kollektivtrafik m.fl. tjänster som utförs av den gemensamma sektorn skall betalas med skattemedel och måste därför få påverka skatteuttaget. En treprocentig årlig tillväxt är ett minimikrav för den gemensamma sektorn. Omprioriteringar och rationaliseringar bör ske kontinuerligt, men måste utformas utifrån de behov som skall tillfredsställas och inte utifrån ett bestämt ekonomiskt tak eller en på förhand bestämd skattenivå.

7. Den ekonomiska politiken måste utformas så att den motverkar transnationalisering och industriutflyttning och skapar förutsättningar för en mera nationellt oberoende och självständig politik och utveckling. Existerande valutalagar bör tillämpas för att dämpa kapitalexporten. Lagarna bör dessutom skärpas med facklig vetorätt mot utlandsinvesteringar och kapitalexport. Kontrollen av och restriktiviteten mot utländska uppköp och utländskt inflytande över svenskt näringsliv måste kraftigt skärpas.

8. En god miljö måste placeras in som en av de viktigaste målen för den ekonomiska politiken. I den s.k. Brundtlandkommissionens rapport föreslås att FN-staternas regeringar omedelbart börjar planera för en utveckling som både är ekonomiskt, socialt och ekologiskt bärkraftig. De närmaste tio åren är avgörande för att kunna vända den nuvarande utvecklingen genom en positiv förvaltning av naturresurserna som säkrar mänsklighetens möjligheter att överleva. Sverige bör spela en viktig roll i ett sådant förändringsarbete.

Mot här angiven bakgrund tillstyrker utskottet motion Fi7 (vpk).

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på proposition 1987/88:36 och motionerna 1987/88:Fi4, 1987/88:Fi5 och 1987/88:Fi6 godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt som förordats i motion 1987/88:Fi7 och som sin mening ger regeringen detta till känna.

Särskilt yttrande

Den ekonomiska politikens mål

Gunnar Björk och Rolf Kenneryd (båda c) anför:

Livskvalitet har andra dimensioner än materiell välfärd som också sammanhänger med den ekonomiska politiken. En god miljö är en sådan dimension som inte heller täcks av de traditionella ekonomisk-politiska målen. Det är viktigt att även detta mål beaktas vid utformandet av den ekonomiska politiken. Därför har också centerpartiet föreslagit att *en god miljö* skall bli ett nytt mål för den ekonomiska politiken. Utskottet har i sin skrivning bl.a. sagt att de "hårda", kvantifierbara målen måste kompletteras av andra, mer kvalitativt inriktade bedömningar. Vi tolkar detta som att utskottet har accepterat centerns krav på att målet en god miljö skall fogas till de traditionella ekonomisk-politiska målen.

Innehåll

Sammanfattning 1
Propositionens hemställan 1
Motionsyrkandena 1
Propositionen 2
Motionerna 3
Utskottet 6
Långtidsutredningens analys av utvecklingen fram till år 1995 ... 6
Allmänt om målen och inriktningen av den ekonomiska politiken på medellång sikt 8
Den ekonomiska politikens mål 10
Lönebildningen och konkurrenskraften på längre sikt 11
Sparandets utveckling 12
Utvecklingen på kreditmarknaden 13
Effektiviteten i den offentliga sektorn 14
Sammanfattning av utskottets ställningstagande 16
Hemställan 16

Reservationer
1. (m, fp och c) 17
2. (vpk) 21

Särskilt yttrande
Den ekonomiska politikens mål (c). 25